

БІБЛІОТЕКА МОЛОДОГО ЛЕНІНЦЯ

ІВАН ФРАНКО

ЯК ЧЕНЦІ ДІТЕЙ НАВЧАЛИ

(SCHÖN SCHREIBEN).

ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЦТВО
УКРАЇНИ

БІБЛІОТЕКА МОЛОДОГО ЛЕНІНЦЯ

ІВАН ФРАНКО

ЯК ЧЕНЦІ ДІТЕЙ НАВЧАЛИ.

(SCHÖN SCHREIBEN).

Рекомендовано Головою Наркомосвіти
для дитячих бібліотек

ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЦТВО УКРАЇНИ

1924

Трест „Київ-Друк“, 3-тя Державна Друкарня
вул. П. Толстого (бульв. Карлавівська) ч. 3.
Д. У. Д. Київ. 145. 1924 192. 1100

„Schön schreiben“ *)

В просторім другім класі нормальної школи отців Василіян**) у Дрогобичі тихо, хоч мак сій. Наближається година «красного писання»***), страшна для всіх не так самою наукою, як скоріш особою вчителя. У Василіянецькій школі на всі науки вчителями були самі отцове, а тільки для писання вони паняли собі світського чоловіка, якогось колишнього економа, чи наставника—пана Валька. Пану Валькові ще й досі здається, що він економ: хоч з нагайкою ходити тепер не впадає, але все-таки він не помітується хоч тростівки і ніколи не занедбує робити з неї відповідного вжитку. Очевидна річ, що діти, піддаві хоч-би тільки на годину власті такого вчителя, тремтять наперед, і «красне писання» — є для них найбільша мука.

Малій Мирон один сидить спокійний, майже всеселій на завці. Він дивується, чому се нараз

*) Шен шрайбен—красиво писати, чистописання.

**) Так звуться манахи у католиків і унітів, що вважають за свого покровителя св. Василя Великого.

***) Красне писання—чистописання.

так тихо стало в класі, коли один смільчак, висланий на коридор на звідини, вбіг до класу і крикнув: «Валько прийшов!» Зараз тої самої хвили тихо стало в класі. Малий Мирон не знає ще напа Валька. Він іно-що прийшов із сільської школи, батько записав його до другого нормального класу у отців Васильян, і нині перша година красного писання. І хоч на селі він у писанні був дуже слабкий, — не вмів ні пера як слід узяти в руки, ні вивести гладко та рівно хоч-би один штрих*) — то все-таки він дитина, не йому журитися наперед тим, чого ще не знає. Він здивувався, чому се нараз так тихо стало, але про причину не смів допитуватися нікого зі своїх сусідів: він-же з ними досі дуже мало знайомий. Та й зрештою його се не багато обходило. Серед тої для інших страшної і тривожної тиші він відвініше віддався найлюбішому ділові — думкам про свою рідну сторону. Неможна сказати, щоб він тим тужив за нею: він знав, що кожного понеділка небачить і батька, й матір. Він тільки думав собі, як то гарно буде, як колись, дітом приїде додому, зможе знову вільно бігати по пастівниках, сидіти над річкою або бродити по ній за ковблями... Се були думки, скоріш веселі, ясні, блискучі, а не тужні, не жалібні. Малий Мирон розкішно вчрив у тій класі при-

*) Штрих — лінія.

роди, що розцвітала в його уяві серед сірих холодних стін Василянської школи, і не думав про погрозу, що наближалася до класу.

— Ба, а ти собі чому не прилагодити скриптуру*) до писання? — запитав етиха один сусід Миронів, штовхаючи його під бік.

— Га? — відповів Мирон, немилу збуджений зі свого золотого сну.

— Скриптури приладь до писання! — проказав ізнов товариш і показав Миронові, як покласти скриптуру, як каламар і перо, після приписів пана Валька.

— Йде вже, йде вже! — пронісся шеніт по класу, мов наближався якийсь грізний цар, коли на коридорі залунали кроки вчителя «красного писання». Швидко потім відчинилися двері класу, і Валько ввійшов. Мирон позирнув на нього. Учитель своєю подобою зовсім не пригадував ніякого царя. Се був середнього зросту чоловік, з коротко обстриженим волоссям на круглій баранячій голові, з рудими короткими вусами й рудою гіспанською борідкою. Його широке лице й теж широкі, міцно розвинені вилиці враз із великими, на боки повідгананими ушима надавали йому вираз тупої впертості і м'ясоїдності. Невеличкі жаб'ячі очі сиділи глибоко в ямках і блимали звідти якось злісно та неприязно.

*) Скриптура—зшиток, тетрадь.

— Ано! — крикнув він грізно, зачишивши за собою двері класу й помахуючи тростиною ви-
гинчастою налічкою. І від того крику, немов
від вітру хмарної літньої двини схиляється ра-
зом колосся жита, так само похилилися додолу
голови вісімдесяти й п'яти школярів над синьо
та червоно полицьованими зшитками. В руці
у кожного школяра тремтіло перо. Один тільки
малий Мирон, що не знав ще Валькової вдачі,
сидів обернений лицем до класу і вдивлювався
в нового вчителя.

— А ти що?—крикнув, визвірившись на нього,
Валько і прямо направив кроки до нього.

Малий Мирон так і остовнів з наглого пе-
реполоху. Він якимось несвідомим поривом обер-
нувся і зложив своє тіло в таку поставу, в якій
вже з хвилину трепотіли його товариші.

Валько взяв у руки крейду, приступив до та-
блиці *), розмахнувся й почав писати. Зразу пи-
сав тільки букви, малі й великі, самоголосні
й суголосні, без ніякого значіння. Але далі-далі
дійшов і до слів, а в кінці й до цілих речень,
як наприклад: «Бог сотворив світ», «Чоловік має
дві руки», «Земля—мати наша». Вичерпавши та-
ким способом свою мудрість, показавши досить
своє знання красного писання в численних ви-
крутасах та довгих, як світ, і рівних, як ков-
баси, хвостиках,—Валько поклав крейду, від-

*) Таблиця—класна дошка.

ступився, зирнув ще раз з уподобою на записану таблицю і відтак, обернувшись до переполошеного класу, крикнув грізно:

— Писати!

Його наукова діяльність в тій хвили щасливо скінчилася, — тепер починалася економська діяльність. Щоб показати се наглядно, він сильно стріпнув пальцями, щоб стрясти з них учений крейдяний порошок, і замість нього взяв у руки свою тростину, і немов орел слідить згори за здобиччю, так і він, озираючись по класу, зійшов з підвисшеного градусу й почав свій обхід.

Перший, на котрого накинула його зла доля, був якийсь маленький, слабенький і дуже заляканий школярик. Він увесь у поті, нагнувшись над скриптурою, працював зо всеї сили, аби вдержати перо в тремтячих пальцях, і що-хвилі позирав на таблицю, силкуючись і собі виводити на папері такі самі кручки, гачки та ковбаси, які вивела вправна економська рука на таблиці. Та ба, рука його тремтіла, кручки, гачки та ковбаси виходили ломані, нерівні, — навіть перо неслухняне що-хвилі крутилося в пальцях, скрипіло, порскало, немов гнівалося чогось і бажало як найшвидше з них видобути.

Валько став над ним, мов кат над душею, і злісно всміхаючись, не кажучи й слова, почав приглядатися до його роботи. Бідний хлопець

почув лихо і дорешти стратив усяку власть над своєю рукою та неслухняним пером.

— То ти так пишеш? — процідив звільна Валько, але тим швидше свиснула в повітрі його тростина й оперезала змією плечі бідному хлопцеві.

— Ой-йой-йой! — заверещав він, але зараз-же й утих, зустрівши грізний, гадючий погляд учителя.

— Ти не вмієш ліпше писати?—питав Валько.

— Вмію, вмію!..—лепотів хлопець, сам не знаючи, що лепоче.

Учитель-економ може й справді вірив, що хлопець уміє ліпше писати, та що тільки на збитки йому силується писати погано, чи може з великої любови до його тростишки.

— Ну то вважай-же! — і Валько пішов далі, не переконавшись, які спасенні плоди принесла його докладна наука. А втім йому й не ходило про ті плоди — він тепер був тільки економом і більше нічим. Очі його вже звернулися в другий бік і в другім куті класу нагляділи иншу жертву. Там сидів єврейчик, котрий з давньої звички свого роду писав узадгудзь *), силуючися виводити Валькові викрутаси від правої до лівої руки, від кінця рядка до початку. Один рядок він уже таким способом докінчив і саме розпо-

*) Узадгудзь.—назад.

чав другий від снів «сот бог а з к сир»... Писаннїй готовий уже рядок виглядав сяко-так, але новий, неготовий ще, зачатий від кінця, вклов Валька в очі.

— А ти як пишеш, Мойше? — закричав він, прискакуючи до хлопця.

Валько всіх євреїв у класі кликав «Мойше», хіба що це були сини багатих міських «тузів», перед якими він мав великий респект. Хлопець, на прозвище Йонас Туртeltaвб, почувши той викрик і побачивши ворога, зшигився і скулився, як слимак у своїй халабудці, і перестав писати.

— Ха-ха-ха! — реготався Валько, призираючись до його писання.

— Пане професор... — зачав він і заїявся.

— Ходи сюди!

І не чекаючи, аж поки Йонка вийде з-за лавки, взяв його за ухо й потяг на середину.

Побачивши бідного Йонку, скуленого, тремтучого і заслиненого зо страху, весь клас голосно зареготався, хоч усякий і собі тремтів та кулився. Але така вже сила тиранського притиску, що досить тиранові всміхнутися, і всі, що стоять під його гнетом, будуть реготатися, без огляду на те, що регочуться іменно самі над своєю педолею...

— Ходи до таблиці! Ану, пиши!

Валько змазав власною рукою частину свого

письма і втиснув хлопцеві крейду в руку. Єврей почав писати своїм звичаєм, узадгудзь. Наново зареготався клас, всімхнувся Валько, але раз-же заворсилося його лице, він обернувся до остатньої лавки, де сиділи самі найбільші й найдужчі хлопці, і крикнув:

— Ану, дайте-но йому!

Єврей затремтів цілим тілом і залебонів щось, але швидко прискочили до нього два товаришні-посіпаки й повели на градус. Тихо стало в класі. Замість сміху, блідість виступила на всіх лицах, — тільки болізний вереск Йонки розлягався посеред мурованих стін Василянського монастиря.

— Досить з нього! — сказав Валько, і Йонка хлипаючи пішов на своє місце.

Сповнивши це високо-педагогічне діло, Валько почав знов свій обхід по класу, і знов посипалися удари його тростишки по плечах та по руках бідних хлопців.

Яке вражіння зробила ціла ота наука на Мирона, сього і сказати годі. Він раз-у-раз тремтів, мов у пропасниці; йому шуміло в вухах і крутилося в очах, мов серед бурі. Йому так і мерещилося, що його не мине ота буря, що кожний удар страшного вчителя падає на нього. Написані слова й рядки скакали перед його очима, падувалися й перенлутувалися, виглядали ще поганіше, ніж були на ділі. Він і сам не знав,

коли перестав писати, — сіра паволока стояла перед його очима.

— То ти так пишеш? — гукнув Валько над його головою.

Мирон стрепенувся, вхопив за перо, талачив ним у чорнило й поволик по папері, мов тура за роги.

— Чи ти не знаєш, як перо держати?

— Не знаю! — прошепотів Мирон.

— Що? — ревнув Валько. — Я тобі не показував уже десять раз — не раз?

Мирон зачудовані очі встромив у розлючене Валькове лице. Але замість відповіді Валько стиснутим кулаком ударив хлопця в лице. Малий Мирон, мов косою підтятий, повалився на лавку, а з лавки на підлогу. Кров обіляла йому лице.

— Підойміть його! — крикнув Валько. З задньої лавки прискочили два, ті самі, що перед хвилиною парили Понку, і підняли зом'ятого Мирона. Його голова не держалась на в'язах і хилилася додолу, мов у мерця.

— Біжіть по воду! — командував далі Валько і ще раз поглянув на Мирона.

— То що за хлопець? — спитав він.

— Мирон, — відповів «цензор», найстарший віком і найдужчий силою в класі, котрого отцове настановили наставником над товаришами.

— Що за один? — питав далі Валько.

-- Одного хлопа син з П.....

- Хлопський син! Тьфу, якого біса тим хлопцям їхатися сюди! --проворкотів Валько. У нього відлягло від серця. Він зачав був трохи побоюватися свого вчинку, але хлопський син, -- значить, можна його бити й зобиджати, як хочеш: ніхто за хлопським сином не вшміється! *)

Валько не помилився в своїй рахубі. Ніхто не вшмінувся за хлопським сином. Нелюдський вчинок учителя-економа уйшов йому гладко, так як і многі його нелюдські вчинки. Тільки в серці хлопського сина він не пішов гладко, а стався першим насінням обурення, погорди й вічної ворожнечі протав усякого неволення та тиранства.

*) Вшмінутися --застулятися.

Ціна 10 коп.

№ 14447

